

LILLEPUTSAMFUNDET OG DE FREMMEDE

Af stud. mag. *Bent Jensen*

Det officielle syn på de små grønlandske samfund – om de skal bestå eller ikke – har gennem tiderne varieret en del. Den gamle instruks fra 1782 pålagde købmanden at *sprede* befolkningen. Der stod i instruksens: Hvor Grønlænderne maatte befindes at boe for meget sammenhobede, haver Kjøbmanden at fordele dem til de af Erfarenhed bekjendte, bedste og nærsomste Fangepladser . . .¹

En sådan bestemmelse var dikteret af fangstøkonomiske grunde og af hensyn til Handelens økonomi. Der opstod dengang en åben konflikt mellem økonomihensynet og, skal vi sige: det kulturelle. Missionen måtte have befolkningen *samlet*, og missionærerne forsøgte at lægge et vist pres på befolkningen for at få den til at flytte sammen. Så fastslog missionskollegiet i København det standpunkt, at missionærerne ikke måtte krænke almindelige menneskerettigheder: De måtte ikke forbyde fangstrejserne og befolkningens spredning i det hele taget.

Og hvad er der herefter sket? Hvis vi lader blikket glide lidt tilbage, ser vi en interessant udvikling i den grønlandske samfundsstruktur – nemlig den etablering i faste helårsbebyggelser, som vi har i dag. For en og to generationer siden var de grønlandske erhververe og deres familier et rejsende folk. Ganske vist havde de gennem årene grupperet sig omkring missionsbyerne og handelsstederne. Og de fleste af årets måneder blev de der også nogenlunde stabilt. Men endnu lever der mennesker, der kan fortælle om deres månedlange sommerrejser til gamle fangstpladser. Ja, der er stadig folk, der rejser bort om sommeren. Men som helhed kan vi sige, at de lange og langvarige rejsers tid er forbi. Langt de fleste steder er fangstrejserne afløst af korte fangstture. I fiskeridistrikterne sydpå er disse korttidsrejser jo helt tydeligt slået igennem. Fiskeri kræver bofasthed i langt højere grad end fangsten på havets pattedyr. Gennem relativt få år har vi altså fået en faktisk bofasthed med et helårs, fast etableret samfundsliv.

Her over for kan man stille den allernyeste udvikling – det man kalder befolkningskoncentrationen: Det officielle ønske om at opløse denne relativt nye, men stadig spredte bofasthed, iøvrigt en tendens, man længe svagt har kunnet spore

i befolkningen. De officielle planer tager sigte på en sammenflytning af befolkningen til større og mere rentable bebyggelser. Denne udvikling kommer samtidig med og som led i en ny teknisk og økonomisk reformpolitik, og den er også ledsaget af en skolepolitisk, en hygiejnemæssig og en administrativ reformindsats.

Men det økonomiske, rentabiliteten, spiller en væsentlig rolle i disse moderne samlingsbestræbelser. Ministeriet for Grønland har udtrykt det sådan: Man vil lægge meget betydelig vægt på finansielle og økonomiske overvejelser ved alle investeringer i de grønlandske samfund.²

Disse økonomiske overvejelser har i meget høj grad præget den administrative målsætning, dispositionerne og debatten om det nye Grønland. Bopladserne, udstederne og byernes *rentabilitet* er blevet det centrale udgangspunkt i planlægningen.

I min første artikel³ forsøgte en indkredsning af det, man formentlig bør forstå ved betegnelsen grønlandsk kultur: Det intime samliv og det deraf flydende fællesskab, samhørigheden og solidariteten, den gensidige hjælpsomhed – altsammen betinget af livet i små samfund. De grønlandske lilleputsamfund skal nu have en række sociale forbedringer, dels ved egen indsats og dels ved bistand udefra. Kan de menneskelige værdier i den grønlandske kultur, småsamfundskulturen, bevares og tilpasses til denne reformudvikling?

Reformerne formidles af mennesker - men fremmede.

Efter ganske få års hektisk reformindsats er det vist sådan, at det både „ligger i luften“ og kan begrundes sagligt, at vi nu og i den kommende tid indstiller os på overvejelser af og debat om fremtidsudsigterne for det grønlandske fællesskabs-samfund. Forhåbentlig kan man blive enig om en målsætning: Vil man bevare værdierne i det gamle, må man også bevidst tilpasse fællesskabsidéen til det ny – eller måske snarere: passe det ny ind i fællesskabet.

Men hvordan kan en sådan erkendelse – udover f. eks. i en erhvervs politik – udformes i den praktiske politik?

Først og fremmest må man vist lade den sammenfattende målsætning gennemsyre de talrige konkrete afgørelser og dispositioner, der træffes i alle de led, som den moderne forvaltning består af.⁴ Men det er nødvendigt at hæfte sig ved, at en væsentlig del af denne politik skal formidles direkte fra menneske til menneske – og, som situationen er i dag: formidles af et stort antal fremmede.

Lad os tænke os, at man blot fra dansk eller ledende grønlandsk side sagde til fiskerne og fangerne: Bevar det gode i jeres kultur! Afvis det dårlige i den fremmede kultur! Det ville man næppe komme langt med, hvis danskerne samtidig fortsatte med at praktisere og fremholde alt det, de selv repræsenterer, som det



*Grønlandsk fanger, der er kommet til sin fangstplads
pr. hundeslæde, hviler sig lidt, inden han i sin medbragte kajak stikker ud på fangst.*

Foto: W. Lüthy

eneste saliggørende. (Ad åre vil det kulturelle lederskab i Grønland vel mere og mere glide over til den stadig stigende flok af uddannede grønlandere; men det vil altid stå dem frit, om de vil bestræbe sig på at gå ind i det grønlandske gruppelev – eller om de vil lade dansk tankegang og adfærd og dansk livsførelse præge deres virksomhed i Grønland).

Forberedelse og specialuddannelse af de udsendte en nødvendighed.

I den situation er det vist noget meget, meget vigtigt for den harmoniske udvikling, alle ønsker, at det udsendte personale fra Danmark gøres egnet til at træde ind i det grønlandske samfundsliv.

Vi må konstatere, at vi i dag ikke har nogen forberedelse for det store flertal af de mennesker, der bliver betroet vigtige lederhverv i Grønland – og det gør jo næsten alle danske deroppe. Situationen kan i al sin alvor måske bedst karakteriseres ved et citat fra missionær *Glahns* beretning fra 1767 om danske, der,

som han siger, vil være „Reformatores, uden at gjøre sig de Ting, de vil reformere, ret bekiendte . . . man kommer til Landet med liden Indsigt i Sproget, i Folkets Sæder, i Landets almindelige, og i sin Meenigheds besynderlige Omstændigheder.“⁵

Denne næsten to hundrede år gamle vurdering passer på situationen i dag, hvor utroligt det end må lyde for den udenforstående. De tusinder af danske, der skal reformere og sætte igang, rejser til Grønland med kort varsel. Der sker en vis sortering i Danmark efter *faglige* kvalifikationer. Men der er tempo over ansættelserne. Ingen bliver før udrejsen skolet til den vanskelige opgave: at blive ledere og borgere i et fremmed land med en kultur, der adskiller sig væsentlig fra den danske. En del når at sætte sig ind i den administrative problemverden, før de rejser hjem til Danmark igen. Men det store udsyn og den ro og den glæde, det må give et menneske at gå igang med en krævende opgave *med en grundig forberedelse bag sig* – alt dette har vi ikke tilstrækkelig tydeligt erkendt i vor personalepolitik.⁶

Under disse omstændigheder – hvordan bliver så det dansk-grønlandske *samarbejde*, som vi til enhver tid har erklæret for en nødvendighed?

Knud Rasmussen ofrede nogle alvorlige bemærkninger på det spørgsmål i sit foredrag for rigsdagen i 1925: „Det er jo i det hele taget saaledes,“ sagde han, „at vore Teorier herhjemme altid har været uangribelige og i god Orden, men det forekommer mig, at det, som det virkelig kommer an paa, nemlig det personlige Samarbejde mellem Danske og Grønlandere, har det skortet paa, og det er Grunden til, at vi paa saa mange Omraader i Virkeligheden slet ikke staa Grønlanderne saa nær, som vi ofte tror.“⁷

Omtrent samtidig spurgte den tidligere provst i Grønland, lektor *Aage Bugge*, fra Det grønlandske Selskabs talerstol: „Hvad er det da, der hindrer denne Udbyldelse af vor gensidige Forstaaelse?“ Og han prøvede at formulere et svar: „Vi gør os for let færdige med dem. Vi undervurderer let det Udbytte, vi kan have af Samværet med dem paa mere fællesmenneskelige Omraader, og at vi i mange Tilfælde kan lære af dem . . . Vi Danske er maaske ikke særlig anlagte for at nære Racefordomme som visse andre Nationer, men vi er i alt Fald tilbøjelige til at gøre os af med Grønlanderne paa en embedsmæssig og lovlig forretningsmæssig måde . . .“⁸

Det er mit bestemte indtryk, at sådanne synspunkter – med de modifikationer, der bl. a. ligger i de senere års udvidelse af landsrådets og kommunalbestyrelsernes arbejde – har gyldighed den dag i dag.

Der er forskel på at leve *mellem* grønlanderne og at leve *med dem*. Det udsendte personale lever mellem vore grønlandske landsmænd; men man lever ikke med dem.

Man vil måske sige: Læreren i Danmark kommer heller ikke sammen med fiskeren. De to har ikke fælles interesser. Vi kan ikke uden videre sammenligne. De grønlandske småbyer er alle af landsbyformat. Lederne er folk, der kender uendelig lidt til befolkningens sprog, tankesæt og reaktioner. Føler den udsendte embedsmand ikke, at han har interesser fælles med fiskeren og fangeren, må han vist gøre sig klart, at han i sin søgen efter realitetsbaggrund for sine afgørelser som god embedsmand må være uendelig meget interesseret i at kende den befolkning, han administrerer – og ikke blot på det formelle plan, fra kontorstolen. Jovist, der er netop i Grønland et særlig stort behov for, at ledere og menige borgere lærer hinanden at kende!

Iøvrigt tror jeg, at man, hvis man vil have gode resultater, må prøve at tilegne sig lidt af den kultur, man vil leve i og administrere. Ialtfald må man vist *akceptere*, hvis man selv vil akcepteres. Vil man akcepteres af grønlænderne, må man akceptere det grønlandske gruppeliv og gøre, hvad man kan for at glide ind i det.

Det vil grønlænderne ikke bryde sig om, vil nogen indvende. Mon ikke? *Ingen nutidig eller forhenværende kolonimagt kan vist opvise en mindretalsbefolkning, der i samme grad som den grønlandske er positiv og venligt kontaktsøgende over for den fremmede ledergruppe.*

Jeg husker en gammel fangerkone, der var lidt vemodig i tonefaldet, mens hun betroede mig følgende: „Nu rejser der igen danske hjem, hvor de kom fra . . . Ja, vi kendte dem ikke så meget, og de kendte vel os endnu mindre. Men vi kom så mænd til at holde af dem. Jaja, det kan lyde mærkeligt, men det gjorde vi. Det var venlige mennesker. Og deres børn, åh, de var meget kære. Men nu er de væk, hele familien. Og vi ser dem aldrig mere. De skriver heller aldrig. Det er, som om de ikke *rigtig* har interesseret sig for os . . .“

Det er, som om vi slet ikke er vidende om glæderne ved en almindelig, menneskelig og positiv engagering med grønlænderne og det intime grønlandske samfundsliv, og så mange danske lader sig afskrække af „besværet“, der følger med. Besvær! Et forfærdelig trist udtryk, der hos dem, der bruger det i denne forbindelse, afslører, i hvor høj grad de har taget det fortravlede, højtidelige og kølige bymenneske fra Europa med op til lilleputsamfundets intime, afslappede og varme hverdagsfolk.

I ret høj grad har vi i Grønland valgt at være „de rigtige mennesker“. Der kommer let noget anmassende og selvhævdende over en af vore almindeligste bemærkninger til grønlandske underordnede: Sådan og sådan gør vi hjemme i Danmark! Og vi ser, hvordan grønlændere, der almenmenneskeligt ikke behøver vor belæring, ved vor pågænhed tvinges til at kopiere os i et og alt. Om ikke for andet, så for at

blive akcepteret af danske. Og en af vore hjemlige plager, de honnerte ambitioner, følger med i købet.

Det har været indvendt, at man ikke kan pålægge det udsendte personale som *pligt* at engagere sig med det grønlandske samfundsliv. Det må den enkelte afgøre med sig selv, har man sagt. Måske er det rigtigt. Men man kan vist *tilskynde* personalet til det – og tilskynde meget kraftigt, ligesom man *iøvrigt* kan tilskynde et personale til at gøre sit bedste.

Men i så fald må man øge personalets muligheder for at gå igang med en sådan engagering med den befolkning, man vil administrere. Og så kommer man ikke uden om at forberede og uddanne hver enkelt vordende grønlandsdansker så grundigt, som det er menneskeligt og økonomisk muligt, i den grønlandske kultur og den historiske baggrund for den og den aktuelle reformsituation – og selvfølgelig sproget.⁹ Det må blive lige så selvfølgelig, at denne uddannelse ikke bare kommer til at bygge på formelle og såkaldte tørre fakta om forholdene i Grønland. Den skal også – for at sige det *så* vagt – tilstræbe at give kandidaterne et menneskeligt pust fra grønlændernes sociale liv og deres tankeverden.

Jeg er klar over, at en forberedelsessag eller uddannelsessag i mange år har været overvejet i ministeriet. Men tusind ting overvejes i ministeriet. *Denne sag* bør næppe udsættes een dag længere.

Personalets egen indsats - en detalje.

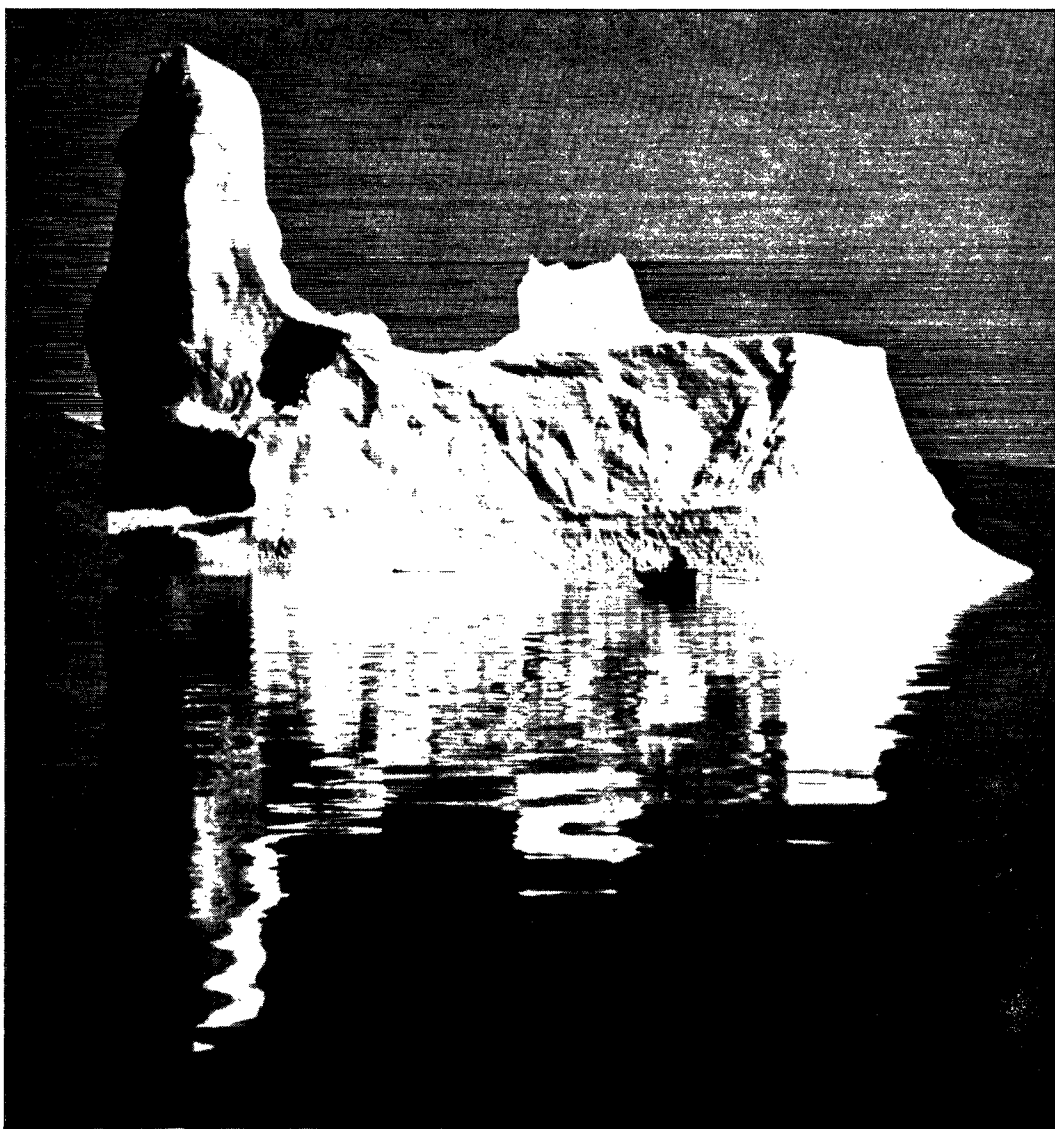
Der dukker et vigtigt detaljespørgsmål op: Det udsendte personales arbejdsbyrde er meget stor, og den vokser stadig. Hvordan skal de danske i Grønland få tid til at lære grønlandsk og komme lidt sammen med dem, det hele drejer sig om?

Det må indrømmes, at det spørgsmål bliver en hård nød at knække for centralledelsen, (der selv er hængt op med overvældende opgaver). Men når man frem til en erkendelse af, hvor afgørende den sag kan blive for udviklingen i den grønlandske landsdel i almindelighed og den heldige gennemførelse af de mange reformopgaver i særdeleshed vil man nok kunne finde udveje til at klare også denne sag.

Men på eet bestemt punkt forekommer det ønskeligt, at det udsendte personale nu indstiller sig på at gøre en kraftanstrengelse: Megen tid og uendelig mange kræfter og humørreserver går desværre tabt ved det fortvivlede kævleri og de efterhånden udviklede kompetencerivninger og små og store intriger, som til tider helt kan dominere en administrativ hverdag i Grønland.

Alt dette er jo et gammelt træk fra kolonilivet. *Mylius-Erichsen* var lidt hård i sin karakteristik af grønlandsdanskere i sit digt „Landsmænd“:¹⁰

– Nej aldrig traf jeg så giftig en Rede,
i fyrre Graders Kulde en Helvedes Hede . .



*Omkring isfjeldene er der erfaringsmæssigt altid fisk at fange,
selv om vandet er koldt.*

Foto: W. Lüthy

Og en inspektør i det gamle Nordgrønland tog temmelig håndfast på sagen, da han skrev hjemover i 1793: Naar Munterhed og den sorgfrie Siel ikke længere er om bord hos de Grønlandske Betientere, kan man ligeså gierne sende Skroget hjem.¹¹

Tænk om en del af de kræfter og den tid, der går med alt dette kedelige og uværdige kunne anvendes til daglig omgang med grønlanderne, til at lære grønlandsk og til at leve livet nogenlunde socialt mellem sociale mennesker.

Disse bemærkninger – som vel de fleste kan tilslutte sig – er et forsøg på at nå frem til en erkendelse af, hvor vi meget hurtigt skal sætte ind: De udmærkede danske, der i fremtiden skal tumle med grønlandsproblemerne i pakhuse, på byggepladser og ved skriveborde, bliver, tror jeg, svigtet i deres opgave, hvis de ikke får den hjælp som en forberedelse i grønlandsarbejdet kan give dem.

I den sag bør det måske være et udgangspunkt, at den danske befolkningsgruppe i Grønland er og altid har været et fremmedelement, at grønlændernes irritation over dette fremmedelement er stor, og at denne irritation antagelig og med nogen grund vil blive større og større – hvis vi ikke i en klar personalepolitik gør, hvad der står i vor magt, for at de to befolkningsgrupper kan komme hinanden nærmere. Og som vejledning også for personalepolitikken ville det være ønskeligt, om man i hele grønlandspolitikken prøvede at skitsere så nogenlunde det kulturelle mål, man bør stræbe mod.

Danmark-Grønland: en chance for en sammenlignende debat.

Er der andre veje, man bør gå?

For denne og den foregående artikel har det været et udgangspunkt, at de centrale grønlandske kulturværdier ligger i småsamfundenes intime gruppeliv. Lad os antage – og vi har nogen basis for at gøre det, at mangel på intimt gruppeliv og fællesskab er et typisk krisetegn i Europa, i Danmark. Så forekommer det alene af den grund indlysende, at den danske offentlighed og herunder den danske kulturdebat vil kunne have gavn af at blive inddraget i en løbende drøftelse af Grønlands sociale og kulturelle fremtid.

Her ligger en enestående lejlighed til at drage sammenligninger mellem en række sider af to forskellige kulturer, deres fordele og skavanker. Ja, tilmed to kulturer inden for samme rigsgrænser.

Det er, som om vi har forsømt at glæde os over, at vi har landsmænd, der er *forskellige* fra det europæiske gennemsnit. Hvis vi prøvede at bringe lidt mere gensidighed ind i forholdet mellem Grønland og Danmark, prøvede at lære selv, mens vi lærer fra os – så, tror jeg, ville der komme endnu mere indhold i sætningen: Grønland har gjort Danmark større!

Vel kan det forekomme nødvendigt med en moderne teknisk kulturpåvirkning i Grønland. Vel har vi brug for en moderne „grønlandsmission“ – men også en mission den anden vej. Eller som afdøde professor *William Thalbitzer* har sagt det: Verden trænger til at blive eskimoiseret . . .

Ja, vi kan hver for sig få anledning til at efterleve *Kumbels* gode råd til en reformator:

Folk, som vil forbedre
hele Verden, kan med Held
starte i dens Centrum
og begynde med sig selv.

Måske vil en sådan udvidet og løbende dansk-grønlandsk debat medføre, at grønlandsadministrationen i højere grad vil få en art „rygdækning“ og ialtfald en art forståelse hjemover – vil få et langt større mandat til det omfattende reformarbejde, der er igang og stadig planlægges.

Men den danske offentlighed må i så fald have større muligheder for at skaffe sig viden om Grønland. Debatten må have et materiale at gå ud fra. For hvad skriver salig inspektør *Wille* ikke i en indberetning til Den grønlandske Handels direktion: Jeg har hiemme truffen Mænd, som har havt Kundskab om alle øvrige Lande og Riger i Verden, deres statistiske, oeconomiske og Himlen veed hvilke Forfatninger; men om Grønland har de netop vidst, at det var til i Muelighedernes Riger, og om Grønlænderne aad Høe, Kiød eller Iis, og hvorledes samme ernærede dem . . . har de vidst ligesaameget om som den Døde under Iorden.¹²

Indberetningen er fra 1789. Men stadig er Grønland kun til „i Muelighedernes Riger“ for vel nok størsteparten af befolkningen i Danmark. Den mest elementære grønlandsviden er stadig ukendt i moderlandet.

Her ligger mængder af arbejde til grønlændere, pressen og grønlandsdanskerne.

NOTER OG LITTERATUR

¹ Instrux (19.-4. 1782), hvorefter Kjøbmændene eller de som enten bestyre Handelen eller forestaae Hvalfanger-Anlæggene i Grønland, i Særdeleshed, saavelsom og alle de der staar i Handelens Tjeneste i Almindelighed, sig for Fremtiden haver at rette og forholde.

² Cit. i Betænkning afgivet af den af Grønlands landsråd den 19. september 1953 nedsatte befolkningskommission, dansk udg. s. 7, grønlandsk udg. s. 6, 1957.

³ Nærværende tidsskrift nr. 5, 1959 - s. 181 - 192.

⁴ Om behovet for en kulturpolitisk målsætning henvises nærmere til første artikel. En kulturpolitik er tidligere blevet efterlyst i grønlandspolitikken, nemlig i et foredrag af provst *C. W. Schultz-Lorentzen* (1918): „Folkeoplysningen i Grønland, dens Midler og Maal“, Det grønlandske Selskabs årsskrift 1918, København 1919. „Ligeså vist, som vi kan forlange af dem, der forestår Arbejdet med Grønland og Grønlændernes ydre Forhold, at de skal have et Mål for deres Arbejde, så de véd, hvad der skal stræbes imod, og afpasser alle Beslutninger og Handlinger, så de sigter i samme Retning“, siger Schultz-Lorentzen, „ligeså vist kan vi forlange, at der også sættes et Mål for Kulturpåvirkningen, så man målbevidst regner med alle de åndelige Faktorer og deres Magt . . .“ (s. 87).

⁵ Henrik Christopher Glans Dagbøger for Aarene 1763-64, 1766-67 og 1767-68, udg. ved H. Ostermann, Det grønlandske Selskabs Skrifter IV, København 1921, s. 136

⁶ Spørgsmålet om forberedelse for det udsendte personale berøres af *Claus Bornemann* i nærv. tidsskrift nr. 12, 1954. Med hensyn til en række praktiske vanskeligheder, der er forbundet med en uddannelse af personalet, henvises til en artikel af grønlandsministeriets personalechef, Otto Jensen: Om udvælgelse og uddannelse af grønlandstjenestens personale, nærv. tidsskrift 1957, s. 430-453.

⁷ S. 11 i Rigsdagens trykte referat af Knud Rasmussens foredrag den 12. februar 1925 om udviklingen i Alaska, sammenlignet med situationen i Grønland.

⁸ Foredrag 18. December 1924: „Dansk-Grønlandsk Forstaaelse“, Det grønlandske Selskabs årsskrift 1924-25, s. 9.

⁹ Et praktisk eksempel: Den nye 57 mill. kroners bevilling til opbygning af et industrialiseret fiskerierhverv forudsætter en række nye personaleudsendelser. Bevillingsmyndighederne ville formentlig have fundet det rimeligt, om man i bevillingen havde medkalkuleret de få ekstra mill. kroner, der vil medgå til at uddanne det personale, der skal udføre det planlagte arbejde.

¹⁰ *L. Mylius-Erichsen*: Isblink. Digte fra den grønlandske polarregion, København 1904, s. 114.

¹¹ *Schultz* (indberetning til Handelens direktorat 30.-8. 1793). Den citerede passus findes gengivet i H. Ostermann: Fra Arkivernes Gemmer, Det grønlandske Selskabs årsskrift 1940, s. 103.

¹² Det grønlandske Selskabs årsskrift 1940, s. 101-102.